

Rahandusminister Toomas Tõniste
kõne 2019. aasta riigieelarve seaduse eelnõu (700 SE)
esimesel lugemisel

Riigikogus 17. oktoobril 2018

Lugupeetud esimees, austatud Riigikogu liikmed!

Teie ees on 2019. aasta riigieelarve.

See on vastutustundlik eelarve, mis toetab meie majanduse, julgeoleku ja perede heaolu kasvu nii, et eelarve on tasakaalus, maksukoormus on stabiilne, laenukoormus väheneb ja riigi rahandus on ka 2019. aasta lõpus heas korras.

Põhimõtteliselt samu asju ütlesin ma aasta tagasi käesoleva aasta eelarve kohta ja aeg on näidanud, et nii on ka läinud. 2018. aasta lõpetame tõenäoliselt eelarveülejäägiga nii struktuurses kui ka nominaalses vaates. Ka elu on läinud paremaks.

Austatud Riigikogu,

Ma alustan majanduskasvust.

On vana tõde, et ainult siis kui majandus kasvab, on võimalik paremini finantseerida meie riigikaitset ja sisejulgeolekut, meie haridust, teadust, kultuuri, sporti, tervishoidu ja aidata neid, kes vajavad toimetulekuks riigi tuge.

Meie majanduse hetkeolukord ja väljavaated on head.

Meie majandus kasvab, meie ettevõtted liiguvad väärtusahelas ülespoole, tootlikkus tõuseb ja eksport kasvab. Me suudame üha enam eksportida teenuseid.

Kasvab nii IT-teenuste kui ka logistikateenuste eksport. Olulisematest turgudest on suurenenud eksport Soome, Läti, Saksamaale ja Ameerika Ühendriikidesse.

Kasvavad ka ettevõtete säästud, mis tähendab, et meie ettevõtted on kriiside vastu paremini kaitstud ja nende investeerimisvõimekus paraneb ja loodetavasti kasvavad tulevikus ka investeeringud. Veel kiiremat kasvu takistab osaliselt juba ka töökäte puudus- eriti ehituses ja teeninduses, mis tekitab survet ka Eesti konservatiivse immigratsioonipoliitika lõdvendamisele, millega kaasnevad jälle omad ohud. Pikemas vaates aitab töökäte puudust kindlasti leevendada investeerimine tehnoloogiasse, aga ka ümberõpe.

Tänu heale majanduskasvule ja tootlikkuse kasvule kasvavad ka meie inimeste keskmised sissetulekud kiiremini kui euroalal keskmiselt. Enamik inimesi maksab oma sissetulekutelt juba alates sellest aastast tänu kasvanud maksuvabale tulule madalamat tulumaksu kui kunagi varem. Ja kuigi inflatsioon on pigem kõrge, suudab üha rohkem inimesi panna kasvava tarbimise kõrvalt raha kõrvale ka säästudeks. Loomulikult ei puuduta kasv ühtmoodi igäüht, aga kindlasti on praegu aeg, kus inimene, kes soovib tööd teha, töö ka leiab.

Kokkuvõttes – meie majanduse hetkeolukord on hea, aga kindlasti ei tee me eelarvet mingi erakordselt suure majanduskasvu ajal nagu näiteks aastatel 2006 ja 2007. Pikas aastate reas on meie olukord üsna keskmine või pisut parem.

Head Riigikogu liikmed,

Nagu öeldakse – ilus ilm ei kesta igavesti ja pill tuleb pika ilu peale.

Sellepärast tuleb küsida, kas meie riik on võimalikeks kriisideks piisavalt valmistunud?

Lühike vastus on, et kõigeks halvaks ei ole valmis ükski riik maailmas, kuid Rahandusministeeriumi ja Eesti Panga spetsialistidest koosneva riskide juhtimise komitee hinnangul on meie reservid ja finantspuhvid võimalike kriiside jaoks piisavad.

Riigi rahanduse head seisu kinnitab ka rahvusvaheline reitinguagentuur Fitch, kes viimati tõstis just meie riigireitingu seniselt A+ stabiilse väljavaatega tasemelt AA-stabiilse väljavaatega tasemele. Agentuuri sõnul aitas reitingu tõstmisele kaasa Eesti paranenud võime seista vastu väliskeskkonna võimalikele negatiivsetele mõjudele, meie riigirahanduse hea seis ning tugev majanduspoliitiline raamistik.

Lisaks rõhutas agentuur ka seda, et meie laenukoormus on AA reitinguga riikide seas üks madalamaid ja madalaim kogu Euroopa Liidus. Madal laenukoormus on kindlasti üks oluline osa meie valmisolekust võimalike kriiside ajaks.

Ka Eelarvenõukogu hinnangul kirjeldab rahandusministeeriumi suvine majandusprognoos piisava usaldusväärusega Eesti majanduse tulevast arengut.

Kui vaadata riiki laiemalt, siis ka omavalitsused lähevad 2019. aastale vastu tugeva finantsseisuga. Neil on kogunenud arvestatav kogus likviidseid vahendeid, ulatudes 2018.a lõpuks ca 190 mln euronit ja omavalitsuste netovõlakoormus on vähenenud.

Selles raamistikus tuleb hinnata ka opositsiooni rahandusspetsialistide hirmujutte nii eelmisel kui sel aastal. Vägisi meenub üks rahvajutt – kuidas karjapoiss karjus, külarahvas jooksis kokku, aga hunti ei olnud kuskil.

Austatud Riigikogu,

Siit lähen edasi eelarve tulude juurde.

Ettevõtjad ja ettevõtlusorganisatsioonid, kellega mina olen rääkinud, ütlevad, et pole midagi häirivamat kui pidev ebakindlus selle ees, millise uue maksu riik sulle ootamatult peale võib panna. Olen nõus nendega, kes ütlevad, et see koalitsioon läks esialgu uute maksudega üle piiri ja pingutas mõnes kohas üle. Lõpuks jäi enamik koalitsioonileppes kavandatud makse kehtestamata. Aga oleks olnud parem ja segadust vähem, kui neid üldse poleks kavandatud. Kindlasti on see hea õppetund meile kõigile.

2019. aasta eelarve on selles mõttes väga hea eelarve, et uusi makse ega maksutõuse see ei eelda ja uusi makse me ka ei kehtestata. Tegemist on maksurahu eelarvega. Ainus oluline maksumuutus, mille teeme selle eelarve raames, on kavandatud alkoholi aktsiisitõusude ära jätmine. Mina oleks soovinud siin pikema sammu astuda, et piirikaubandust vähendada, aga koalitsioonipartneritega jõudsime kokkuleppele edasiste aktsiisitõusude kaotamise osas. Kindlasti ei ole see debatt ühiskonnas veel punkti saanud.

2019. aasta eelarve tulude mahuks prognoosib Rahandusministeerium veidi üle 11 miljardi euro. Sellest 70% moodustavad maksulised tulud. Tuludest veidi üle 15% on mittemaksulised tulud. Lisaks on eelarves ka tulud, mis ei jää valitsuse käsutusse – need on füüsilise isiku tulumaks ja maamaks, mille anname edasi kohalikele omavalitsustele ning töötuskindlustusmakse ja kogumispensioni makse. Selliseid tulusid on eelarves veidi üle 14%.

Kui vaadata detailsemalt maksutulused, siis on suur pilt varasemate aastatega sarnane.

Meie maksukoormus on tuleval aastal 33,6% ehk enam-vähem samal tasemel, kus ta on olnud eelmised 3 aastat ja kuhu ta tõusis enne eelmisi valimisi Reformierakonna ja sotsiaaldemokraatide koalitsiooni tehtud eelarvega.

Riigile laekuvatest maksutuludest suurima osa annab sotsiaalmaks, mille osakaal on 42%, teisel kohal on käibemaks 33%-ga. 14% riigi maksutuludest laekub aktsiisidest ja 10% laekub tulumaksust, sellest omakorda ligi 7% laekub juriidilistelt isikutelt ja 3% füüsilistelt isikutelt. Suurem osa ehk ligi 80% füüsilise isiku tulumaksust laekub aga hoopis kohalike omavalitsuste eelarvetesse ja seepärast on selle maksu osakaal riigieelarves väike. Kõik muud maksud annavad vaid 1% riigi tuludest.

Mittemaksulistest tuludest on kõige suurem osakaal toetustel, mis tegelikult tähendab peamiselt raha, mida saame Euroopa Liidu eelarvest. See summa on järgmisel aastal veidi üle miljardi euro ja võrreldes selle aastaga see number oluliselt ei muutu. Kaupade ja teenuste müük, finantstulud ehk peamiselt riigile kuuluvate äriühingute dividendid ja muud tulud on juba väiksema osakaaluga.

Põhiosa maksutulude kasvust tuleb viiest kohast.

- Sotsiaalmaksu laekumine kasvab 235 miljonit eurot ehk 7,7%,
- käibemaksu laekumine kasvab 204 miljonit eurot ehk 8,7% ja
- aktsiiside laekumine kasvab 44 miljonit eurot, millest 38 miljonit eurot tuleb kütuseaktsiisi suuremast laekumisest.
- Lisaks kasvab laekumine kaupade ja teenuste müügist 57 miljonit eurot peamiselt CO2 kvoodituulude suurema laekumise tõttu ja
- Finantstulud ehk peamiselt dividendid kasvavad 56 miljonit eurot.

Kokku kasvavad need tulud, mis jäävad riigi käsutusse 5,9% ehk ligi 532 miljonit eurot ja edasiantavad tulud 108 miljonit eurot.

Austatud Riigikogu,

Jätkan riigieelarve kulude ja investeeringutega.

Järgmisel aastal kasvavad riigieelarve kulud ja investeeringud 7% ehk ligi 735 miljonit eurot ja on kokku 11,3 miljardit eurot.

Kui vaadata valitsussektorit tervikuna, siis püsivad meie kulud ca 40% tasemel SKPst. Keskvalitsuse osa sellest on ca 33% ja ka see ei muutu oluliselt võrreldes eelmiste aastatega. Kokkuvõttes kasvavad riigi kulud koos majandusega ja riigi osakaal majanduses püsib stabiilsena. Pikemas vaates on minu mure ettevõtja ja rahandusministrina see, kuidas riigi osakaalu majanduses hoida või vähendada oludes, kui vähemalt osa ühiskonnast ootab riigilt üha tihedamaid turvavõrke ja kvaliteetsemaid ja kättesaadavaid avalikke teenuseid kõikjal Eestis ning osad jõud soovivad veelgi laiendada tasuta teenuste valikut. Kui siin piiri mitte pidada, viib see pikemas vaates paratamatult maksude tõusuni. Tasuta asjad ei ole ju tegelikult tasuta ja maksumaksjatena peame me nad lõpuks ikka kinni maksma ja sellega tuleb arvestada.

2019. aasta eelarve kulude juurde minnes on loomulik, et see eelarve on valitseva koalitsiooni ja mitte opositsiooni nägu. Veidi vähem kui 2 aastat tagasi leppis see koalitsioon kokku oma aluspõhimõtetes ja ka suuremates kuludes, mis said kirja riigi eelarvestrateegiasse. Seega üllatusi on siin vähe.

Lisaks koalitsioonileppele tuleb eelarvet tehes arvestada ka juba kehtivate seaduste ja kuludega, mis suurema osa eelarvest lukku panevad.

Sellisteks kuludeks on pensionid, kulud haigekassale, peretoetused ja mitmed muud sotsiaaltoetused, mille määrad või valemid on seadusega sätestatud. Lisaks on erinevad kulugrupid, nagu riigikaitse ja teadus-arendustegevus läbi poliitiliste kokkulepete seotud riigieelarve kasvuga. Kõik sellised otsused vähendavad valitsuse, aga ka Riigikogu tegevusvabadust eelarve koostamisel ja poliitiliste valikute tegemisel. Sellepärast olen ma pigem vastu uute kulude sidumisele majanduskasvu, inflatsiooni, maksulaekumise või muu sellisega.

Kui nüüd vaadata suuremaid kulukohti selles eelarves, siis valdav enamus lisarahast läheb sotsiaaltoetustele ja sotsiaalkindlustusele, millele kulub kokku 3,3 miljardit eurot ja mis kasvab kokku veidi üle 200 miljoni euro ehk 6%. Need on enamasti kulud, mis on Riigikogu valitsusele seadusega ette andnud. Selle raha sees on ka vanemahüvitise ja pensionide tõusud, mis on suures osas automaatsed ja liiguvad koos palgakasvuga, aga ka esimese ja teise lapse toetuse tõstmine.

Meie tervishoiukulud kasvavad järgmisel aastal üle 12% ehk majandusest oluliselt kiiremini, sest selle koalitsiooni üks rahaliselt kulukamaid otsuseid on otsus hakata riigieelarvest maksma Haigekassale mittetöötavate pensionäride eest. See otsus koos Haigekassa ravikindlustusmaksu parema laekumisega võimaldab maksta meie arstidele ja õdedele paremat palka ja kasvatada ka raviteenuste mahtu. Samuti kasvatab see otsus ravikindlustuse eelarve stabiilsust pikemas perspektiivis kui töötajate ja pensionäride suhe muutub. Haigekassa eelarve kasvab kokku ligi 180 miljonit eurot, kuid siin tuleb arvestada ka sellega, et Haigekassale lisandub osa raha ulatuses täiendavaid ülesandeid.

Ka tööturuteenuste minevate kulude maht kasvab 18% ehk ligi 85 miljonit eurot ja on kokku 568 miljonit eurot.

Lisaks sotsiaalpoliitikale on see ka majanduspoliitika, sest aitab inimeste oskusi viia kokku tööturu vajadustega ja aitab veidi lahendada ka tööjõupuuduse probleemi.

Üks laiem valdkond, kuhu läheb palju täiendavaid vahendeid, on haridus ja teadus. Siin on kulukamad otsused teadus ja arenduskulude kasvatamine koos SKP-ga ja õpetajate ja haridustöötajate palgavahendite kasv, mis võimaldab meie koolidel hoida ja palgata häid õpetajaid. Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarve kasvab kokku 66 miljonit eurot ehk ligi 10,5%.

Üle 60 miljonit lisaraha läheb kaitsekuludeks, millega me hoiame kaitsekulude taset 2,16% tasemel SKP-st NATO definitsiooni järgi. Kaitsekulude summaks selle definitsiooni järgi on 585 miljonit eurot.

Üks suurem selle aasta otsus, mis tegelikult oli valdkondade ülene, puudutas riigi kriitilisi IT süsteeme ja neid teenindavaid inimesi. IT projektidele on selles eelarves kavandatud 21 miljonit eurot ja lisaks veel ligi 6 miljonit eurot IT spetsialistide palgafondi kasvaks.

Üldist palgafondi soovime suurendada 2,5% võrra ja selle hinnaks on 12,4 miljonit eurot. Lisaks oleme suunanud täiendavaid vahendeid palgakasvuks erinevatele prioriteetsetele sihtgruppidele nagu siseturvalisust tagavad ametnikud, IT asutused, õpetajad, kultuuritöötajad, vanglatöötajad, maksuametnikud, sotsiaalhoolekande töötajad ja teised. Kokku kasvavad riigi palgakulud 69 miljonit eurot ehk 5,8%.

Keskmisest palgakasvust madalam palgafondi kasv ülejäänud sihtgruppidel tähendab aga seda, et kui need asutused soovivad käia keskmise palga tõusuga kaasas, peavad nad tegema reforme ja muutuma efektiivsemaks. Mina usun, et see on võimalik ja ka vajalik.

Kui vaadata rahandusministeeriumi valitsemisala, siis võtsime sadade miljonite eurode toetusraha jagamise EAS-ilt oma kontrolli alla ja püüame süsteemi efektiivsemaks ja taotlejate jaoks mugavamaks muuta. Samamoodi tegeleb Statistikaamet oma süsteemide uuendamisega selleks, et olla efektiivsem ja vähem ettevõtteid aruannetega koormata. Need on näited praktilisest riigireformist.

Mõne minutiga ei ole võimalik rääkida, mida õpetajad, teadlased, arstid, õed, kaitseväelased, politseiametnikud, piirivalvurid, maksuametnikud, päästjad, IT spetsialistid ja teised avalikke teenuseid pakkuvad või neid toetavad inimesed järgmisel aastal selle raha eest meie inimeste ja riigi elu paremaks tegemiseks tegelikult teevad. Selleks on riigieelarve seletuskiri ja ministeeriumide arengukavad, millega igaüks võib tutvuda. Samuti on kõik ministrid valmis rääkima, milleks nende valitsemisalas järgmisel aastal maksumaksja raha kasutatakse ja mida sellega saavutada loodetakse.

Austatud Riigikogu,

Paari sõnaga räägin veel sellest, milliseid investeeringuid riik teeb. Kõigepealt, Eesti valitsussektori investeeringute tase on juba täna võrreldes paljude teiste riikidega kõrge. See ka loomulik, sest me ikka veel peame riigina tegelema sellega, et tänu sotsialistlikule okupatsioonivõimule ei ehitatud siinkandis ligi 50 aastat korralikke teid ega maju ja see mis ehitati, lagunes kiiremini kui parandada jõuti.

2019. aastal kasvavad valitsussektori investeeringud koos majandusega ja on 5,8-5,9% tasemel SKP-st. Keskvalitsuse investeeringud on kokku 1,1 miljardit eurot ja investeeringud kasvavad 33 miljonit eurot ehk ligi 3%. Peamised investeeringud lähevad teedesse ja transporti, riigikaitse, infotehnoloogiasse, koolivõrku, veemajandustaristusse ja tervisekeskuste ja erihoolekandeesutuste ehitamiseks ja maaelu toetamiseks.

Majanduskasvust mõnevõrra kiiremat investeeringute kasvu prognoosime aga omavalitsuste poolel, sest ilmselt haldusreformi tõttu aga võimalik, et ka muudel põhjustel, on omavalitsused investeeringuid viimastel aastatel pigem tagasi hoidnud kuigi omavalitsusete eelarved on jõudsasti kasvanud ja kasvavad ka järgmisel aastal koos palgakasvuga.

Kui aga vaadata tervikut, siis hoiab valitsussektor ka oma investeeringutega stabiilset joont ja niigi töökäte puuduses olevale ehitusturule omalt poolt hoogu juurde pigem ei anna.

Austatud Riigikogu liikmed,

Teie ees on 2019. aasta riigieelarve.

See on vastutustundlik eelarve, mis toetab meie majanduse, julgeoleku ja perede heaolu kasvu nii, et eelarve on tasakaalus, maksukoormus on stabiilne, laenukoormus väheneb ja riigi rahandus on ka 2019. aasta lõpus heas korras.

Palun teil seda eelarvet toetada.

Aitäh!